

OSMANLI ARAŞTIRMALARI

XXXIV

NeŐir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail E. ERÜNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER - Bilgin AYDIN

Misafir Editörler - Guest Editors

Mustafa S. KüçükaŐcı - Cengiz Tomar

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XXXIV

PROF. DR. MUAMMER KEMAL ÖZERGİN
HATIRA SAYISI - II

İstanbul - 2009

II. MURAD DEVRİ ŞÂİRLERİNDEN NAKKAŞ SAFİ VE DÎVÂNİ

İsmail E. ERÜNSAL*

Çeşitli kaynaklarda II. Murad dönemi şâirlerinden Nakkaş Safî'nin bir divanı olduğundan söz edilirse de bu güne kadar bu divana ulaşılamamış ve ilim âleminin istifâdesine sunulamamış olduğundan Safî'nin hayatı ve sanatı ile ilgili görüşler bu şâirin bazı araştırmacılar tarafından nazîre mecmuaları ve tezkireler esas alınarak yayımlanan şiirleri üzerine bina edilmişti.¹ Bunun tek istisnası M. F. Köprülüdür. Köprülü kendisinde mevcut olduğunu söylediği divandan yararlanarak Safî hakkında muhtasar da olsa farklı bazı bilgiler vermiştir². Bu makalede ise bir kopyesine erişerek neşre hazırladığım di-

* Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

¹ Safî'nin yayımlanan şiirleri için bkz: İsmail Ünver, "Nakkaş Safî", *Mustafa Canpolat Armağanı*, Ankara 2003, s. 301-302

² "Atâî kadar kıymetli bir sanatkar olmamakla beraber Bursalı nakkaş Safî de bu devrin unutulmayacak bir simasıdır. Hususî kütüphanemizdeki Divân'ı, kendisine ve zamanına âid tarihî bilgiler ihtiva ettiği gibi, onun şâirlik derecesi hakkında da sarîh bir fikir verebilir. Ömrünü ekseriya sefâletle geçirmiş, borçtan kurtulamamış, Sultan Murad'a, vezir Halil Paşa'ya ve diğer büyüklere ve zenginlere kasideler vermiş; bâzen verdiği kasideler câize alamamıştır. Bir kasidesinde "otuz yaşını geçtiği halde kimseden himâyeye görmediğini" anlatıyor. Kazasker Veliyüddin Efendi'ye verdiği kasidenin bir hâpîs hadisesiyle alakadar olduğunu Sehî kaydeder. Şiirlerinde, Enverî, Zâhir, Faryâbî, Kemâl Hucendî'den hürmetle bahseder. Oldukça muvaffakiyetli rübâî'leri bulunan bu şâir, his, hayal ve usluptaki zarâfet itibarıyla, Atâî' ile mukayese edilmemekle beraber ihmâl edilecek bir şahsiyet de değildir". M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, gerekli sâdeleştirmeler ve notlar ilâvesiyle yayımlayanlar Orhan F. Köprülü ve Nermin Pekin, İstanbul 1980, s. 364-365.

vânın, Safî'nin hayat hikayesini tesbitte bize ne derecede yardımcı olduğu ortaya konulmaya çalışılacak ve dîvânın kısa bir tanıtımı yapılacaktır.

Nakkaş Safî hakkında sınırlı sayıda kaynağın ve bazı araştırmacıların verdiği bilgiler İsmail Ünver tarafından değerlendirilmiş ve Safî'nin Hacı Kemal ve Pervane Bey Mecmuası'nda bulunup da daha önce yayınlanmayan 4 gazeliyle birlikte ilim âlemine sunulmuştur.³ Ünver, Sehî Bey'in verdiği bilgilerden hareketle oluşturmaya çalıştığı Nakkaş Safî'nin hayat hikâyesini diğer bazı kaynakların verdikleri bilgilerle zenginleştirmeye çalışmış, bu konuda Latîfi'nin verdiği bilgileri ise güvenilir bulmadığından değerlendirmemiştir. Ünver'in bu konuda Latîfi'ye haksızlık ettiği görüşümdedir⁴. Zira Latîfi Tezkiresinin yeni neşrinde Safî hakkındaki mevcut bilgiler, Fatih döneminde yaşadığı ve İstanbul'da hapsedildiği istisna edilirse, Sehi'nin verdiği bilgilerle örtüşmektedir. Latîfi neşrindeki "bu matla sâlifü'z-zikir Haffî'nüñ eş'ârındandır" cümlesi muhtemelen nüshalardan birindeki farklı şekli nâşirin tercihinden dolayı ortaya çıkmıştır. Nitekim nüsha farklılıklarında "*Bu eş'ârındandır*" ve "*Bu matla' anundur*" şekilleri de vardır. İstanbul'da hapsedildiğine dâir olan ifade de yine bir nüshadaki bu şeklin tercihinden ileri gelmektedir. Neşirdeki "*mütesaddi olup mahbes-hâne-i Stanbul'da nice rûzigâr mahbûs ve ümîd-i halâsdan nevmîd ü me'yûs olmuşdı*" diğer bazı nüshalarda "*âkibet müddet-i medîd haps ve habsi tûl-i meks ile güc ile def*"

³ İsmail Ünver, "Nakkaş Safî", *Mustafa Canpolat Armağanı*, Ankara 2003, s. 295-308.

⁴ "Safî'nin hayatıyla ilgili olarak *Latîfi Tezkiresi*'nin, son baskısında aktarılan bilgilerde şüpheye karşılanması gereken noktalar vardır. Bu eserde Safî'nin zamana ve zemine küfrettiği için önde gelen bilginlerin onun taşlanması ve yakılması yolunda fetva verdikleri, bunun büyük tartışmalara neden olduğu, şâirin İstanbul'da uzun süre hapis yattığı, Fatih öldükten sonra ruhu için mahpusların koyuverilmesi sırasında hapis hayatından kurtulduğu, daha sonra da sessiz sâkin bir ömür sürdüğü anlatılmaktadır. *Latîfi Tezkiresi*'nin görebildiğimiz yazmalarında ve eski harfli baskısında bulunmayan bu gerçeklere aykırı rivayetin son baskı metnine nasıl girdiğini anlayamıyoruz. Hele yine bu maddenin devamında, yani Safî'den söz edilirken, hiç beklenmedik bir şekilde: "Bu matla' sâlifü'z-zikir Haffî'nin eş'ârındandır denip, bu şâirin bir matlânın aktarılması, zaten çok dikkatli kullanılması gereken *Latîfi Tezkiresi*'nin son baskıdan kaynaklanan sorunlarla en azından Safî maddesi için güvenilir bir kaynak hâline geldiğini düşünüyoruz". Ünver, a.g.m. s. 300

itdi” şeklindedir. Fatih döneminde yaşadığına dâir olan anlayış ise herhalde tezkiredeki “*Sultan Mehmed Han Gazi mâdihlerindedir*” cümlesinin muhtemelen yanlış algılanmasından kaynaklanmaktadır. Zira Latîfi, Tezkire’sinin diğer bir yerinde Hamdi-i Kadimden bahsederken “*Selâtin-i âl-i Osmâniyandan Sultan Mehmed Han Gazi devrinde ve Atâyî ve Ahmedî asrında gelmişdür*” demektedir⁵. Her iki şâir de Fatih döneminden önce yaşadığına göre Latîfi, Safî’nin tercüme-i hâlindeki “Sultan Mehmed Han Gazi” ile Çelebi Mehmed’i kastetmiş olmalıdır.

Ünver bu çalışmasında Safî’nin hayat hikayesini şöyle özetlemektedir:

“Safî’nin hayatı hakkında yukarıda verilen bilgileri özetlemek istiyoruz: Onun **Bursalı olduğu**, şairliği dışında **nakkaş olarak tanındığı**, II. Murad’ın (1421- 1451) veya sarayının çevresine **Bursa’dayken girdiği**; padişahın musahibi olmuşken iftiraya uğrayarak hapse atıldığı; bu sırada **kazasker Veliyüddin b. İlyas’ın oğlu Ahmed (Paşa) aracılığıyla şaire yardım ettiği** ve sonunda hapisten kurtardığı; Safî’nin hapisten kurtulduktan kısa bir süre sonra **Edirne’de öldüğü** ve orada gömüldüğü kaynaklarca doğrulanan bilgilerdir. Köprülü’nün yukarıda naklettiğimiz önemli ifadeleri şairin divanı gün ışığına çıktıktan sonra daha da genişleyecektir.⁶

Safî divanında Ünver’in yukarıda verdiği hayat hikayesiyle ilgili bazı beyitler bulunmaktadır. Safî, Hâce Vahîd’e yazdığı bir kıt’ada Bursalı olduğunu şöyle belirtiyor:

Medh-ıhvânü Şafî-yi Bursevîyem
Her hâzân u bahâr u leyl ü nehâr⁷

Nakkaş olduğunu ise paşalardan birinin hanımına yazdığı bir terkiib-i bendde belirtmektedir:

⁵ Latîfi, *Tezkiretü’s-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ*, yay. haz. Rıdvan Canım, Ankara 2000, s. 232.

⁶ Ünver, s. 300.

⁷ *Dîvan*, 14a.

*Şafî kim mâdîh ü naqqâşuñuzdur
Nice-bir dehr anı şayd-ı ğam itsün⁸*

Safî divanında, elimizdeki nüshada Ünver'in Eğridirli Hacı Kemal'in *Câmi'ü 'n-Nezâ'ir*'den naklettiği Safî'nin zindan hayatından yakındığı gazeli mevcut olmayıp, ancak II. Murad için yazdığı bir kasidede zulüm gördüğünden ve adalet istediğinden söz eden şu beyitleri bulunmaktadır:

21. *Destgürüm şabrıdı ol gitdi kıldum çâresüz
Şer^c-ile şimdi şorarlarsa işüm dîvânıdır*
22. *Ben sitem görmişe luftuñdan ola kim dâd ide
Şeh Murad bin Muhammed kim cihân sulţânıdır⁹*

Divanda ayrıca, beylerbeyi Sinan Bey'e yazdığı bir kasidede muhtemelen bu hapislik dolayısıyla vatanından on aydan beri uzak olduğunu belirten bazı beyitler vardır:

1. *Deryâ-dilâ niçün sitem eyler baña felek
Çün kıdrüñüñ kıtında degüldür felek kelek*
2. *Ağladuğuma şabr idemez dide-i beşer
Âh itdügüme yâ nice döysün dil-i melek*
3. *On aya irdi şimdi vaţandan cüdâlığum
Bu ben ğarîbe virmede bir gün cihân dilek¹⁰*

Bu arada Hasan Ağa için yazdığı bir kasidede Bursa'dan ayrı düştüğünü belirtip hasretini şu beyitlerle dile getirmekte ve Hasan Ağa'dan hâlini "paşa"ya arz etmesini istemektedir:

⁸ *Dîvan*, 17b.

⁹ *Dîvan*, 3a

¹⁰ *Dîvan*, 4a

9. *Sefer ideli hele Bursa'dan ki hâki anuñ
Bihîşt-bâd bigidür şerîf ü rûh-efzây*
10. *Firâk u hasret ü fûrkatde qalmışam şeb ü rûz
Kaçan bulam diyü bir dest-gîr ü râh-nümây*
- [16a] 11. *Tabançasına gamuñ def bigi yüzüm dutuben
'Aceb mi bir dem-içün on ağız açam çün nây*
12. *N'ola bu hâlümü paşa-yı pâdişâ-şudret
Bile senüñ dehenüñden çü bilmeye baña vây*
13. *İgen fakîr ü furû-mânde vü garîbem ben
Şafi-yiken qalısar adum iy dirîğ gedây¹¹*

Safi'nin Edirne'de bulunduğunu ve bir süre burada yaşadığını¹² paşalardan birinin hatunu için yazdığı bir terkibi bentteki şu beyitten anlamaktayız:

4. *Bu oruc Edrene miskinlerine
Yudurur dürlü dürlisini İvânüñ¹³*

Bu şiirin devamında Safi, paşanın hatununa, kendisine paşa tarafından verilen bir hil'atin çalındığını bildirmekte ve yeni bir hil'at istemektedir:

5. *Şafi kim mâdiğ ü naçkâşuñuzdur
Nice-bir dehr anı şayd-ı gam itsün*

¹¹ *Dîvan*, 15b-16a

¹² Safi'nin kaside yazdıkları arasında Edirne'de mahalleleri bulunan dolayısıyla bu şehirde yaşadıkları bilinen Sinan Paşa, Kazasker Veliyüddin, Şeyh Bâyezid, Hasan Ağa gibi kimselerin bulunması da şâirin hayatının önemli bir bölümünü bu şehirde geçirdiğini gösterir. Bkz: M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı, Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*, İstanbul 1952, s. 22, 30-32.

¹³ *Dîvan*, 17a.

6. *Baňa paşa ki hil' at virmiş-idi*
Ĥudā 'ömrin uğrınıñ kem itsün
7. *Uğurladı anı vü bir dağı hem*
Dağı nem kaldı nem vardur nem itsün
8. *Demidür rahm iderse baňa ĥâtün*
Ki olsun devleti vü 'ömri efzün'¹⁴

Safi birçok devlet adamına kasideler yazmasına rağmen bir hâmi bulamamış olmalı ki adını belirtmediği subaşıya yazdığı kasidede, yaşının otuzu geçtiği halde halen bir himayeye mazhar olmadığını belirtmektedir:

25. *Gecdi otuzdan yaşum bulmadum terbiyet*
Bir gün idiser helâk bini bu mâĥuliyâ'¹⁵

Safi'nin divanında ömrünü yokluk ve sefalet içinde geçirdiğini, himayeye mazhar olmadığını belirten birçok beyit vardır. Şiirlerinden anlaşıldığına göre Safi mutsuz bir hayat sürmüş, hiçbir zaman aradığını bulamamış ve dâima bir takım imkânlarla ulaşmak için çabalamıştır. Anadolu Beylerbeyi İsa Bey için yazdığı bir kasidede bir pulunun bile olmadığını söylemektedir:

13. *Serverâ işidüp seĥâvetüñi*
Aķçadan ton idindi şuda semek
14. *Zâr ider Şafî'de yoğ bir pul*
Hüner ehli olana bu mı gerek'¹⁶

Safi'nin Hvâce Muhyiddin'e yazdığı kıt'anın redifi "feryâd borc elinden"dir ve borç yüzünden rezil rüsva olduğunu ve kaçacak hale geldiğini bildirmektedir:

¹⁴ *Dîvan*, 17b.

¹⁵ *Dîvan*, 25b.

¹⁶ *Dîvan*, 13b.

4. *Düşmen tapası oldum kapum yapası oldum
Koyup kaçası oldum feryâd borc elinden*
5. *Bî-râhat ü revânem bî-şabr u nâ-tüvânem
Rüsvâ-yı merdümânem feryâd borc elinden¹⁷*

Fakirlik Safî'nin canına tak itmiş olmalı ki Şeyh Bâyezid'e yazdığı bir terki-i bendde kendisine daha önce ihsan olunan elbisenin parasını yiyip bitirdiğini belirtip yeni bir elbisenin verilmesini istemekte ve bu arzusu yerine getirilmezse canına kıymayı bile düşündüğünü söylemektedir:

11. *Ol olunca 'aâtâ kaşîde-yiçün
Dir-idüm câme-i müheyyâdur*
12. *Yidüm anuñ tamâm akçesini
Kıldum anı hoş temâşâdur*
13. *Ağladuğuma şimdi ac u yalın
Güler anlar ki bî-ser ü pâdur*
14. *Hağğa baquñ u bakmañuz aña kim
Ġazel ü kıt'a vü mu'ammâdur*
15. *Baña bir câmeye kıluñ çäre
Ki cihânuñ işi müdârâdur*
16. *Yoqsa kendümi kendüm öldürürem
Bu cihetden ki ol ki dünyâdur*
17. *Yüz tutar degme bir hâra likin
Görmez ol kim demi-yile 'İsâdur¹⁸*

¹⁷ *Dîvan*, 18b.

¹⁸ *Dîvan*, 15a.

Safî'nin divanındaki bir gazelinde Kütahyalıları yeren dikkat çekici bir beyit vardır.

4. *Müşk olursa şehr-i Kutahiyelü*
Sen anı yancuğuna salma dimiş¹⁹

Acaba Sehi'nin "Sultân Murâd hazretlerinin müşâhebet-i nefîslerine enîs ve meclis-i şerîflerine celîs olup muvâneset kesb itmişdi. Pâdişâh hizmetine kadîm ve hem-dem nedîm olan şâ'ırlardan ba'zı reşk idüp cevî-i dimâğlarına hıkd u hâsed hülûl ve hâtır-ı kîne güzârlarına kibr ü nifâk yol bulup âsitâne-i sa'âdetinden dür ve hizmet-i müşâhabetinden mehcür itmeg-içün küfr söyledi diyü bir şüret-ile telbîs-i iblîs idüp hâbs itdürmüşler"²⁰ şeklinde naklettiği olaydaki şâirlerin Kütahya menşe'li olmaları düşünülebilir mi?

Sehî bey , Safî'nin bir *Dîvân*'ı olduğunu bildirmekte Bağdatlı İsmail Paşa da aynı bilgiyi tekrarlamaktadır.²¹ II. Bâyezid'in Topkapı Sarayı'ndaki kütüphanesinde de Safî divanının bir nüshasının bulunduğunu bu kütüphaneye âit 909/1503 tarihinde düzenlenmiş bir katalogdan öğrenmekteyiz²². M. Fuad Köprülü'nün hususi kütüphanesinde bu divanın bir nüshasının mevcudiyetini Köprülü'nün bazı yazılarında bu şâirle ilgili olarak verdiği bilgiler dolayısıyla bilmekteydik. Ünver mezkûr yazısını Köprülü'nün kullandığı nüshanın veya divanın bir başka nüshasının ortaya çıkmasıyla Safî'nin hayatı ve edebi kişiliği hakkında daha sağlam bilgiler elde edilebileceğini belirterek bitirmektedir²³.

Köprülü'nün kullandığı nüshanın bir fotokopisi bir tesadüf sonucu elime geçti²⁴. Üzerinde çalışıp neşre hazırladığım bu nüsha Köprülü'nün de

¹⁹ *Dîvan*, 40a.

²⁰ *Heşt Bihîşt, Sehî Beg Tezkîresi*, yay. haz. Günay Kut, Harvard 1978, s. 184-185.

²¹ Ünver, a.g.m. s. 300-301.

²² İsmail E. Erünsal, "Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları", *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, c. 32/1, Harvard 2008, s. 209.

²³ Ünver, a.g.m. s. 301,

²⁴ II. Bâyezid dönemi vezirlerinden Sâfi'nin (Cezerî Kasım Paşa) divanının kütüphanemde bulunan tek nüshası üzerinde uzun zamandan beri çalışmaktaydım. *İslâm Ansiklopedisi*

belirttiği gibi “kendisine ve zamanına âit tarihî bilgiler ihtiva ettiği gibi Safî'nin şâirlik derecesi hakkında da sarih bir fikir vermektedir”²⁵. Müteakip satırlarda divanın bütünü incelenerek muhtevası hakkında bir fikir vermeye çalışılacak ve Safî'nin sanatıyla ilgili de kısa bir değerlendirme yapılacaktır

Safî divanı 87 yapraktır. Sonundan muhtemelen bir yaprak başından ise, münacat ve na't türünde yazılmış şiirler bulunmadığından birden fazla yaprak eksik olmalıdır. En başta yer alan mersiye'nin sonu ve takip eden kasidenin başı olmadığına göre buradan da birkaç yaprak eksiktir. Mevlânâ Sirâc için yazılan kasidenin sonu ve Beylerbeyi Sinan Bey için yazılan kasidenin başı yoktur. Eldeki nüshanın gazeller bölümünün tertibinde bildiğimiz divan tertibine uyulmamış gazeller kafiye dikkate alınmayarak karışık olarak sıralanmıştır. Gazellerin arasında farklı nazım şekillerinde şiirler de bulunmaktadır. Divandaki nazım türleri şu şekilde sıralanmıştır:

- 1a: Kaside. Baş tarafı eksik. Kime yazıldığı belli değil.
- 1a-b: Mersiye. Birinci bendi ve ikinci bendin iki beyti var. Kime yazıldığı belli değil. Bir beyitte “ol nev-cüvân” denildiğine göre vefât eden şehzâdelardan biri için yazılmış olabilir.
- 2a-3a: Kaside. Sultan Murad'a. Baş tarafı eksik.
- 3a-b: Kaside. Mevlânâ Sirâc'a . Sonu eksik.

çalışmalarına katkıda bulunmak için İSAM'a ara-sıra gelen merhum Orhan Köprülü'ye bir konuşmamız sırasında bu konuda çalıştığımı belirtince kendisinde de Sâfi divanının bir fotokopisi olduğunu bildirdi ve bir kopyesini bana vermek lütfunda bulundu. Daha sonra incelemek üzere bir kenara koyduğum bu fotokopiyi Sâfi divanının neşrini tamamlamak için incelediğimde bunun Sâfi mahlasıyla şiir yazar Cezerî Kasım Paşa'ya değil, Bursalı Nakkaş Safî'ye âit olduğunu anladım. Neşre hazırladığım bu nüsha baskı aşamasındadır.

²⁵ M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1980, s. 365.

- 4a: Başı eksik muhtemelen terci-i bend. Sadece son bendi var. Beylerbeyi Sinan Bey'e²⁶.
- 4a-5a: Mesnevi. "Ve-lehü, vasf-ı hâl" başlığını taşıyor. Devlet adamlarından birine yazılmış.
- 5a-7a: Terci'-i Bend. Der-hakk-ı Püser-i Paşa, Mersiye.
- 7b-8b: Terkiib-i Bend. Der-Hakk-ı Şeyh Bâyezid²⁷.
- 8b-9a: Terkiib-i bend. Sultan Murad'a. Sadece iki bendi mevcut.
- 9b-10b: Kaside. Der-hakk-ı Sultân Murad.
- 10b-11b: Kaside. Sultan Murad'a.
- 11b-13a: Kaside. Der-Hakk-ı Kazasker [Veliyüddin]²⁸
- 13a-13b: Kaside. Beray-ı İsa Beg²⁹.
- 13b-14b: Kıt'a. Berây-ı Hvâce Vahîd .
- 14b-14a: Kaside. Der-Hakk-ı Şeyh Bâyezid³⁰.
- 15b-16a: Kaside. Der-Hakk-ı Hasan Ağa³¹.
- 16a-17b: Terkiib-i Bend. Der-Hakk-ı Hâtun Gûyed.

²⁶ Rumeli beylerbeyi Sinan Paşa, *Oruç Beğ Tarihi*, yay. haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2007, s. 61; Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 30-31.

²⁷ Edirne'de adına bir mahalle olan Sofu Bayezid olmalıdır. Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 22.

²⁸ II. Murad dönemi kazaskerlerinden. Edirne'deki Muradiye Camii'nin 830 (1427) tarihli vakfiyesinde kazasker olarak imzası vardır. Gökbilgin, 31-32.

²⁹ Anadolu beylerbeyi Özgür-oğlu İsa Bey. Gökbilgin, s. 71.

³⁰ Bk. Dipnot 27.

³¹ Uç beyi İsa Bey oğlu Hasan Bey olmalı. *Oruç Tarihi*, s. 71. *Dîvan*'da geçen tarihî şahsiyetlerin teşhisinde yardımcı olan değerli meslekdaşım Feridun Emecen bey'e teşekkür ederim.

- 18a-18b : Hammamiye. ... -ân hem âb u hem âteş.
- 18b-19a: Kıt'a. Hvâce Muhyiddin'e.
- 19a-20b: Kaside. Hâkim diye birine yazılmış.
- 20b-21b: Kaside. Der-medh-i Halil Paşa³².
- 22a-23a: Kaside. Berây-ı İsâ Beg³³.
- 23a-24a: Kaside. Der-medh-i Zeynelabidin.
- 24b-26a: Kaside. Der-medh-i Subaşı³⁴.
- 25b-26a: Kıt'a. Der-medh-i Sikender Beg.
- 26b-27b Kaside. Der-medh-i Hoca Mü'min.
- 27b-28b: Kaside. Mehmed Paşa'ya.
- 29a-30b: Kaside Der-Medh-i Halil Paşa³⁵.
- 30b-31b: Kaside. Der-medh-i Mahmud Beg.
- 31b-33b Kaside. Der-medh-i Sultan Murad.
- ân-der Gazeliyyât**
- 33b-44a: Karışık olarak gazeller.
- 44a-b: Müstezad
- 45a-63b: Karışık olarak gazeller.

³² Çandarlı Halil Paşa

³³ Bk. Dipnot 29.

³⁴ Edirne'de bir süre subaşılık yapan Zağnos Paşa olmalıdır. Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 29-30.

³⁵ Çandarlı Halil Paşa

63b. Hiciv. Kıt'a.

63b-80a: Karışık olarak gazeller.

80a-82b: Terkid-i bend. Medh-i Sûr-ı Sultân Murâd³⁶. Muhtemelen son beyitler silinmiş.

83a-87a. Rübailer. Baştan iki rübai silinmiş. 83b. de bir luğaz var. 87a.daki son rübainin iki mısraı yok. Herhalde divanın sondan birkaç sayfası eksik.

Elimizdeki nüsha güzel bir harekeli nesihle çok dikkatli bir şekilde istinsah edilmiştir. Müstensih vezin konusunda da çok dikkatlidir. Meselâ vezin tutmadığı için bir yerde³⁷ “takdir-ile” kelimesini sonradan araya bir “ye” harfi sıkıştırarak “takdiri-yile” yapmış ve vezinle uyumlu hale getirmiştir. Metinde az da olsa bazı düzeltmeler de yer almaktadır.

Latifi'nin Safi'nin şiirlerini değerlendirmesi Sehî'ye göre daha gerçekçidir ve divanındaki şiirleri Latifi'nin bu konuda daha isabetli bir görüş ortaya koyduğunu göstermektedir. Sehî değerlendirmesinde “*Kaşâyidi latîf ve dil-pezir ve gâzeliyyâtı hoş-âyende ve bî-nazîr Dîvân'ı meşhûr ve ebyâtı ehli arasında mezkûrdu*”³⁸ derken Latifi ise nakkaşlığını aşırı derecede övüp³⁹ şiirleri hakkında ise “*Ammâ nakş-bend-i eş'âr ve ressam-ı nazm-ı âbdâr degül idi. Dîbâ-yı şî'ri nakş u hayâlden sâf u sâde ve kayd-ı alâyık-ı nükâtdan âzâ-*

³⁶ *Oruç Tarihi*'nde bu düğünün 842 (1438-1439) tarihinde Edirne'de yapıldığı belirtilir: “ve girü Sultan Murâd Han sefer itmeyüp düğün eyledi. Edirne'de Sultan Muhammed'i ve Sultan Alâeddin'i sünnet eyledi... hicretün sene 842”. 61. Safi terkid-i bend şeklinde kaleme aldığı “medh-i sūr-ı Sultan Murad” adlı şiirinde düğünün Edirne'de Tunca kenarında yapıldığını sarîh olarak belirtmekte ve sünnet olan şehzâdelerin isimlerini de Sultan Muhammed ve Sultan Alâeddin olarak vermektedir. *Dîvan*, s. 81a, 82b.

³⁷ *Dîvan*, 28a. 4. beyit.

³⁸ *Heşt Bihişt, Sehî Beg Tezkiresi*, yay. haz. Günay Kut, Harvard 1978, s. 184.

“San'at-ı nakşda mânend-i Mânî ve tahrîr ü tasvirde Erjeng-i sâni idi. Her ne suret ki tasvir itse surat virür 'aynına döndürürdü ve her ne serv-i sehî ki tahrîr itse üstine kuşlar kondururdu”. Latifi, *Tezkiretü's-şu'arâ*, s. 357.

*de ve küşâde idi*⁴⁰. Gerçekten de divan'da Latifi'yi haklı çıkaracak birçok beyit bulunmaktadır. Vezinde de bazen aksamalar görülmektedir. Ancak Safi'nin divanı incelendiğinde göz ardı edilmemesi gereken bir hususiyet dikkati çekmektedir. Safi devamlı olarak Arapça ve Farsça kelimeler yerine Türkçe kelimeler kullanmağa çalışmakta, bazı kasidelerde hemen hemen tamamen Türkçe kelimelerden oluşan bir kafiye düzeni oluşturmaya gayret etmekte ve bunu da bilinçli olarak yapıyor olmalı ki bir kasidesinde

7. *Bu 'ahd içinde nedür diye kimesne sözüme
Ki âfitâba güneşdür didüm ü hem mehe ay*⁴¹

diyerek bu özelliğini öne çıkarıp övünç vesilesi yapmaktadır.

Safi'nin Sultan Murad için yazdığı bir kasidede kafiye kelimelerinin çoğu Türkçedir. Kasidenin ilk iki beyti şöyledir:

1. *Şem'-i dil-süzem ki çeşmümden revândur yaşlar
Ben ölürsem gam degül saña firâvân yaşlar*

2. *Kaşlaruñ yâsın tutup çün kirpügüñ oğın ata
Cânı-yiçün gönlümüñ derd ehli yâsin başlar*⁴²

Safi'nin şiirlerinde görülen diğer bir özellik de samimi ve içten geldiği şekilde söylenmiş olmasıdır. Meselâ Hvâce Vahîd için yazdığı kit'ada ihsan isteğini şöyle dile getirmektedir:

8. *Keremüñ arzu idüp geldüm
Saña ben yoksa yok di var-ise var*⁴³

⁴⁰ Latifi, *Tezkiretü's-su'arâ*, s. 357.

⁴¹ *Dîvan*, 15b.

⁴² *Dîvan*, 9b. Pervane Bey Mecmuasında bu kasidenin 7 beyti gazel olarak yer almıştır. (v. 221). Timurtaş s. 160-161.

⁴³ *Dîvan*, 14a.

Dönemin paşalarından birinin çocuğu için yazdığı mersiyede hüznünü ifade için kullandığı tevriyeli ifade de dikkat çekmektedir.

9. *Geldi bir dem ki gözlerüm nem ola*
Göz ki bî-nem ola benüm nem ola⁴⁴

Safi'nin şiirlerinde hayatının iniş-çıkışlarının yansıdığını görmek mümkündür. Zaman zaman Ahmedî ve Şeyhî ayarında şiirler yazmakta, orijinal imajlar yaratabilmekte bazen de oldukça acemice oluşturulmuş dizeler ortaya koyabilmektedir. Köprülü'nün belirttiği gibi oldukça muvaffakiyetli rübâî'leri de bulunmaktadır. Elde mevcut tek nüshasının da divan tertibinde olmayışı Safi'nin divanını gözden geçiremediğini, mevcut şiirlerinin kendisi veya bir başkası tarafından bir araya getirildiğini göstermektedir.

⁴⁴ *Dîvan*, 5b.